

Polášková, Dominika

V hlavní roli Leopold II. Lažanský

Theatralia. 2024, vol. 27, iss. 2, pp. 104-106

ISSN 1803-845X (print); ISSN 2336-4548 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/TY2024-2-11>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.80616>

License: [CC BY-NC-ND 4.0 International](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/)

Access Date: 21. 10. 2024

Version: 20241017

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

V hlavní roli Leopold II. Lažanský

Dominika Polášková

Berenika Zemanová. *Hrabě hraje divadlo*. Praha: Institut umění – Divadelní ústav, NLN: 2024. 375 s. ISBN 978-80-7422-947-3.

[reviews]

Jak mohl vypadat život hraběte, který se ve druhé polovině 19. století rozhodl, že se bude profesionálně věnovat divadlu, ačkoliv mu to coby majorátnímu pánovi jeho šlechtická rodina neschvalovala? Jak vypadal provoz zámeckého divadla, které se tento šlechtic rozhodl postavit a otevřít pro veřejnost? Co vedlo šlechtice s kariérou německého herce k tomu, aby se stal českým nacionalistou? Na tyto a mnoho dalších otázek odpovídá kniha *Hrabě hraje divadlo*.

Monografie Bereniky Zemanové vychází z obhájené disertační práce, ve které se autorka věnuje životu hraběte Leopolda II. Lažanského, a to téměř ve všech jeho aspektech. Divadlo jí slouží jako prostředek, jehož pomocí může na život hraběte pohlížet. Hrabě Leopold II. Lažanský byl dle Zemanové osobností s teatrálními sklony. Ve chvíli, kdy ukončil svou hereckou kariéru a nebyla tak ukojena jeho potřeba předvádět se v pozici herce na jevišti, přijal hrabě svou další životní roli a stal se říšským poslancem za mladočeskou stranu a českým nacionalistou. Život Leopolda II. Lažanského autorka rozčlenila a pojednala na základě rolí, které hrabě v jednotlivých obdobích svého života zastával. Kniha je pomocí tohoto klíče rozdělena do sedmi kapitol.

V kapitole „Synem místodržitele“ (15–40) se autorka věnuje historii městeč-

ka Chyše, kde stálo rodové sídlo Lažanských. Popisuje také mládí hraběte a jeho vztah s nejbližšími příslušníky rodiny. Kapitola je ukončena ve chvíli, kdy šestnáctiletý hrabě dědí rodinný majetek a stane v čele chyšské větve Lažanských, zatím pod poručnickým dohledem.

Ve druhé kapitole (41–72) se dočítáme o době studií Leopolda II. na gymnáziu a univerzitě, jsou nám představeny první hraběcí „vrtochy“ při sporu s jeho poručníkem, autorka zde vykresluje Leopoldovu povahu a komplikované rodinné vztahy, z nichž je významný především jeho vztah k matce. Zároveň se již projevuje Leopoldův zájem o divadlo, které začíná hrát během univerzitních studií a následně se rozhodne pro kariéru profesionálního herce. Tento krok je překvapivý nejen pro Leopoldovu rodinu, ale také pro veřejnost. Hrabě si však z názorů jiných příliš nedělal, jen po nátlaku změnil své umělecké jméno z Leopolda von Mack, pro nějž využil rodné jméno své matky, na Leopold Neuhoff podle zámečku na svém panství.

Informace o profesní herecké dráze Leopolda II. obsahuje kapitola s názvem „Německým hercem“ (73–108). Leopoldovo působení u vídeňského městského divadla autorka přibližuje pomocí postav, které hrabě na jevišti tohoto divadla ztvárnil. V sezoně 1878/1879 byl Lažanský v angažmá u městského divadla

v Jihlavě. Významnější se však z našeho pohledu jeví doba, kdy si hrabě postavil vlastní divadlo na zámku v Chyši. Budovat se začalo v březnu 1879, otevřeno bylo 29. května 1879. Nešlo však o v té době oblíbenou podobu zámeckého divadla, v němž hrála šlechta pro své vlastní pobavení, jako tomu bylo např. v Lysicích, ale o veřejné divadlo. Hrabě si pro něj dokonce najal vlastní profesionální herecký soubor, který musel dodržovat divadelní řád, jenž obsahoval povinnosti členů souboru a také pokuty za jejich neplnění. Leopold byl faktickým ředitelem divadla, ale jelikož mu úřady odmítly udělit koncesi, propůjčoval si ji od jiných, což bylo také důvodem k ukončení jeho činnosti v dubnu 1880. Lažanský v létě 1880 hostoval jako herec v lázeňském divadle ve Františkových lázních, do roku 1886 pak vystupoval v různých spíše periferních divadlech na území Rakouska-Uherska.

Po ukončení herecké kariéry se Leopoldova role profesionálního německého herce proměnila v roli českého nacionalistického politika a kandidoval za mladočeskou stranu v doplňujících volbách do říšské rady. I v této úloze se projevoval sklon hraběte k výrazné sebeprezentaci (109–144). I když v této roli příliš neexceloval, uměl na sebe i tak strhnout pozornost, např. když se proti etiketě dostavil na dvorní ples v čamaře. Lažanský v roce 1891 již znovu nekandidoval a na kandidátce jej vystřídal Tomáš Garrigue Masaryk.

Po kapitole o politické kariéře následuje kapitola věnující se Leopoldu Lažanskému jakožto milovníkovi (145–166). Autorka v ní přibližuje Leopoldovy milostné eskapády, z nichž některých vzešly také nemanželské děti hraběte, blíž jsou zde představeny tři děti z šesti.

Další z rolí, kterou Lažanský ve svém životě zastával, byla role majorátního pána (167–192). Po svém zplnomocnění byl Leopold faktickou hlavou chyšské větve rodiny Lažanských a spravoval rodinný majetek, tato role jej však příliš nenaplňovala. V kapitole je přiblížen způsob, jakým se hrabě věnoval správě zděděného panství. Dozvídáme se také další informace o Leopoldových nejbližších příbuzných, k nimž měl Leopold jako hlava rodiny závazky a s nimiž měl zároveň kvůli svým životním rozhodnutím komplikované vztahy.

Hrabě zemřel 16. srpna 1891 ve věku 37 let v Mariánských Lázních na srdeční slabost. V čele rodiny vystřídal Leopolda jeho mladší bratr Vladimír, který se musel vypořádat s Leopoldovými dluhy a také s požadavky zástupců jeho nemanželských dětí. V poslední kapitole nazvané „Smrt a zapomnění“ (193–228) je uvedeno více informací nejen o Leopoldově bratrovi, ale i o jeho nemanželských dětech. Velmi zajímavý je životní příběh Ilky Lobkowiczové, rozené Volkové, jejíž matkou byla služka Leopolda Lažanského Františka Volková a která se nakonec přesto provdala za Ferdinanda Josefa Lobkowicze a byla také jednou z prvních učitelek Dalcrozovy rytmiky v českých zemích. Poslední kapitola je zakončena obrazem Leopolda II. Lažanského v umění a přiblížením posledních potomků rodiny Lažanských a osudu městečka a zámku Chyše ve 20. století.

V příloze nalezneme Služební řád pro členy Hraběcího zámeckého divadla Leopolda Lažanského v Chyši (253–267) a podrobný soupis odehraných představení Leopolda Lažanského v letech 1875–1886 (269–327). Obě tyto přílohy jsou velmi přínosné pro další badatele, především oceňují u soupisu Lažanského rolí

uvedení i ostatních účinkujících v daných představeních.

Kniha je výsledkem mnohaletého výzkumu a představuje pečlivou archivní práci. Autorka prošla velké množství novinových článků, archivních materiálů a literatury, podařilo se jí také navázat kontakt s potomky hraběte. Zemanová se ve své monografii nezaměřuje pouze na život Leopolda II. Lažanského, ale doplňuje jej o dobový kontext. Čtenář se tak může seznámit s provozem divadel a divadelní praxí ve druhé polovině 19. století, s politickou situací v Rakousko-Uhersku, nebo s postavením šlechty a povinnostmi pána velkostatku. I přesto, že je středobodem monografie Leopold Lažanský, obsahuje publikace také velké množství informací o jeho blízkých i vzdálenějších příbuzných, čímž je přínosná i pro zájemce o dějiny šlechtických rodin. Kniha je doplněna bohatým obrazovým materiálem, který text citlivě doprovází.

Z redakčního hlediska by si kniha zasloužila ještě trochu péče, na několika místech bych ocenila důslednější odkazování k pramenům, z nichž pochází v textu zmiňovaná informace. S tímto se setkáváme především v kapitole „Německým hercem“. Např. v pasáži

Hrabě stále toužil především hrát, nejlépe přímo v centru monarchie. Bezprostředně po letním hostování ve Františkových lázních měl být údajně znovu angažován

u Laubeho, dokonce mu prý byla přidělena role Armanda v Dumasově *Dámě s kaméliemi*. I z toho ale záhy sešlo. Lažanský to dával za vinu herci Friedrichu Mitterwurzerovi, který tehdy do městského divadla přišel z Dvorního divadla. [...]. (100–101)

Není jasné, odkud pochází informace uvedené v celém tomto odstavci – zda z pramenu uvedeného u posledního odstavce předcházející podkapitoly, z deníku uvedeného jako pramen pro přímou citaci v následujícím odstavci, nebo snad ještě odjinud.

Čtenářsky nepřívětivě jsou podány informace o Leopoldových nemanželských dětech, kdy je v kapitole „Milovníkem“ zmíněno šest dětí (154), následně se dozvídáme podrobnější informace o třech. Čtenář si tak klade otázku, co se stalo s ostatními třemi dětmi. Až v poslední kapitole „Smrt a zapomnění“ jsou přiblíženy osudy zbývajících dětí, přičemž se k některým z nich autorce podařilo dohledat velké množství informací a jejich osudy jsou velmi zajímavé. I z hlediska korektury se objevují nepozornosti, z nichž nejvýraznější je chybné uvedení strany v obsahu u kapitoly „Českým nacionalistou“ (375). Můžeme to považovat za drobnosti, jsou však znamínkem na kráse jinak velmi zdařilé, informacemi nabitě knihy, jež je přínosem jak pro obor teatrologie, tak pro výzkum historie české šlechty a společnosti druhé poloviny 19. století.

